

Ніколаєнко Т. Б., к.ю.н., доцент,
Національна академія Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна

**ПИТАННЯ НОРМАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ
ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ «ТРИМАННЯ В
ДИСЦИПЛІНАРНОМУ БАТАЛЬЙОНІ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ» ЩОДО КУРСАНТІВ ВИЩИХ
ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Питання обороноздатності держави, захисту її суверенітету та територіальної цілісності і недоторканності є найважливішими функціями держави та справою всього Українського народу. В сучасних умовах загострення суспільно-політичної ситуації на сході та півдні України, активізація дій незаконно створених збройних формувань проросійського спрямування у Донецькій і Луганській областях становить загрозу посягання на територіальну цілісність та втручання у внутрішні справи України. Розвиток Збройних Сил України за західними стандартами, відродження престижу військової служби, збереження змішаного принципу комплектування Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань та збільшення кількості військовослужбовців за контрактом у складі бойових військових частин є ключовим завданням відновлення державного суверенітету та територіальної цілісності України визначеної Воєнною доктриною України [1, с. 19]. Однак в зону Антитерористичної операції потрапляють і невмотивовані люди: відбуваючи службу, порушуючи дисципліну або взагалі ухиляючись від її проходження, залишаючи метою – особисту наживу, збільшують рівень злочинності в державі, знівельовують престиж та авторитет військової служби, довіру до влади. Заходами боротьби із таким явищем є наявність в законодавстві кримінальної відповідальності та визначеної системи покарань, щодо особи, яка вчинила злочин, в тому числі і для військовослужбовців та військовозобов'язаних.

Ми зупинимося на одному з видів покарань, яке може бути застосоване до військовослужбовців як тримання у дисциплінарному батальйоні військовослужбовців.

До 5 лютого 2015 року даний вид покарання застосовувався виключно до військовослужбовців строкової служби. З метою забезпечення правопорядку та військової дисципліни у Збройних силах України було прийнято рішення щодо посилення кримінальної відповідальності стосовно військовослужбовців шляхом розширення коло суб'єктів застосування тримання у дисциплінарному батальйоні військово-

службовців. Питання застосування цього покарання до курсантів вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів до відповідних змін вирішувалося однозначно. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику призначення військовослужбовцям покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні» визначала його застосування лише за злочини, вчинені ними після зарахування цих осіб на навчання та за умови не проходження військової служби [2]. На сьогоднішній день це питання є відкритим. Відповідні зміни у ККУ від 5 лютого 2015 року не знайшли свого вирішення в Роз'ясненнях Верховного Суду та залишилися колізійними по відношенню до інших норм.

На нашу думку, застосування покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні щодо курсантів вищих військових навчальних закладів можливе за наявності, як мінімум двох підстав.

По-перше, відповідно до ст. 25 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» особи з повною загальною середньою освітою віком від 17 років до 21 року, в тому числі ті, яким 17 років виповнюється в рік початку військової служби, можуть бути зараховані на перший та наступні курси навчання, якщо вони пройшли професійно-психологічний відбір і відповідають установленим вимогам [3]. З ними укладається контракт про проходження військової служби (навчання). А особи, які проходять військову службу є військовослужбовцями. Тобто курсанти вищого військового навчального закладу, військового навчального підрозділу вищого навчального закладу є військовослужбовцями, які проходять військову службу за контрактом. Відповідно до ч. 1 ст. 62 ККУ вони є суб'єктами покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні [4].

По-друге. В юридичній літературі неодноразово піднімалося питання про неможливість застосування тримання у дисциплінарному батальйоні щодо курсантів молодших курсів, яким не виповнилося 18 років. Воно обґрунтовувалося тим, що до неповнолітніх осіб відповідно до ст. 98 ККУ такий вид покарання не застосовується. Але давайте поміркуємо.

Відповідно до ст. 6 Сімейного кодексу України набуття статусу неповнолітньої особи відбувається автоматично при досягненні віку від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [5]. Це впливає на здатність мати цивільні права та обов'язки, а також можливості притягнення до відповідальності. Цивільна правоздатність, то у даному віці є неповною (ст. ст. 32, 33 ЦКУ). Проте, за певних обставин, ЦКУ визначає дострокове набуття особою повної цивільної дієздатності, зокрема: з моменту реєстрації шлюбу; працевлаштування за трудовим договором, народження дитини (неповнолітня особа записана матір'ю або батьком дитини; бажання займатися підприємницькою діяльністю (ст. ст. 30, 34, 35 ЦКУ) [6]. Тобто з настання цих подій особа стає повністю дієздатною, як і

повнолітня особа, а знижений вік не є перешкодою щодо набуття нею в повному обсязі прав, виконанні обов'язків та несенні відповідальності.

Щодо кримінального права ця обставина вирішується по-іншому.

Притягнення особи до кримінальної відповідальності можливе при досягненні нею певного віку. Відповідно до ст. 22 ККУ таким віком визнається досягнення 16 років. За вчинення окремих злочинів, встановлених ч. 2 ст. 22 ККУ вік особи понижується до 14 років, вважаючи, що з цього віку особа повною мірою здатна оцінювати свою поведінку, в тому числі і злочинну. Проте притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення певних видів злочинів законодавець збільшив вік, з якого особа може бути суб'єктом злочину. Зокрема це стосується військового злочину. Однією із специфічних ознак його є наявність спеціального суб'єкта – військовослужбовця чи військовозобов'язаного під час проходження останнім навчальних (перевірних) або спеціальних зборів. Відсутність його не дає підстав притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинення військового злочину, а відповідно і призначити покарання, які можуть бути застосовані до вказаних осіб. Для набуття ознак спеціального суб'єкта особа повинна бути або військовослужбовцем, або військовозобов'язаним під час проходження останнім навчальних (перевірних) або спеціальних зборів. Такого статусу особа набуває відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» у разі виконання військового обов'язку. Однак особливістю виконання даного обов'язку є несення військової служби, що «є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян...» [3]. Такий вік встановлюється для призову на строкову військову службу, на військову службу за контрактом осіб рядового, сержантського і старшинського складу 18 років, а на військову службу (навчання) курсантом вищих військових навчальних закладів або військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів – 17 років в рік початку військової служби. Тобто особа може стати повноцінним суб'єктом військового злочину (військовослужбовцем) в 17 чи 16 років (якщо на рік вступу йому виповниться 17 років). На нього в повному обсязі розповсюджуються всі права та обов'язки військової служби. Відповідно і в повному обсязі кримінальна відповідальність. Застосування до таких осіб покарань, як до неповнолітніх є недоречним. Це обумовлюється специфікою несення їхньої служби, яка є державною службою особливого характеру, пов'язана із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності.

Тому, на нашу думку, доцільно застосовувати до військовослужбовців – курсантів вищих військових навчальних закладів або військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів всі ті покарання, як

можуть бути застосовані до інших військовослужбовців незалежно від досягнення ними 18 років, в тому числі й тримання у дисциплінарному батальйоні. Для цього необхідно внести відповідні зміни до ст. 62 ККУ.

Література

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України»: Указ Президента України від 24 вересня 2015 р. № 555/2015 // Офіційний вісник Президента України. – 2015. – № 22. – Ст. 1291.

2. Про практику призначення військовослужбовцям покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: Постанова Пленуму Верховного Суду від 28.12.1996 № 15 [за заг. ред. В. Т. Маляренка] // Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах (1973-2004). – Офіційне видання. – К.: «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. – С. 57-60.

3. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України: за станом на 6 жовтня 2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 47. – Ст. 436.

4. Кримінальний кодекс України: за станом на 5 лютого 2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 13. – Ст. 92.

5. Сімейний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21. – Ст. 135.

6. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356.

УДК 343.140.01

Остапенко К. С., асистент,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗМАГАЛЬНОСТІ СТОРІН У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Як відомо, 13 квітня 2012 року в Україні було прийнято новий Кримінальний процесуальний кодекс. Досить гучна подія, яка змінила деякі принципові положення попереднього кодексу.

В 2001 році в минулий Кримінальний процесуальний кодекс було внесено положення (ст. 16-1 КПК) [3], яке визначало основи процесу – змагальність сторін. Одне із основних його положень вказує на те, що «прокурор, підсудний, його захисник чи законний представник, потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач та їх представники беруть участь у судовому засіданні як сторони і користуються рівними правами та свободою у наданні доказів, їх дослідженні та доведенні їх переконливості перед судом». Варто зазначити, що принцип змагальності проголошувався дещо усічено, проте впливав із реалій процесу – в дійсності і прокурор, і захисник користувалися рівними правами та